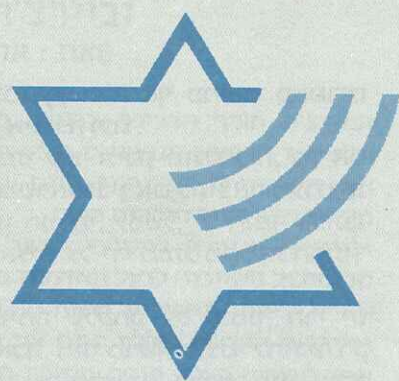

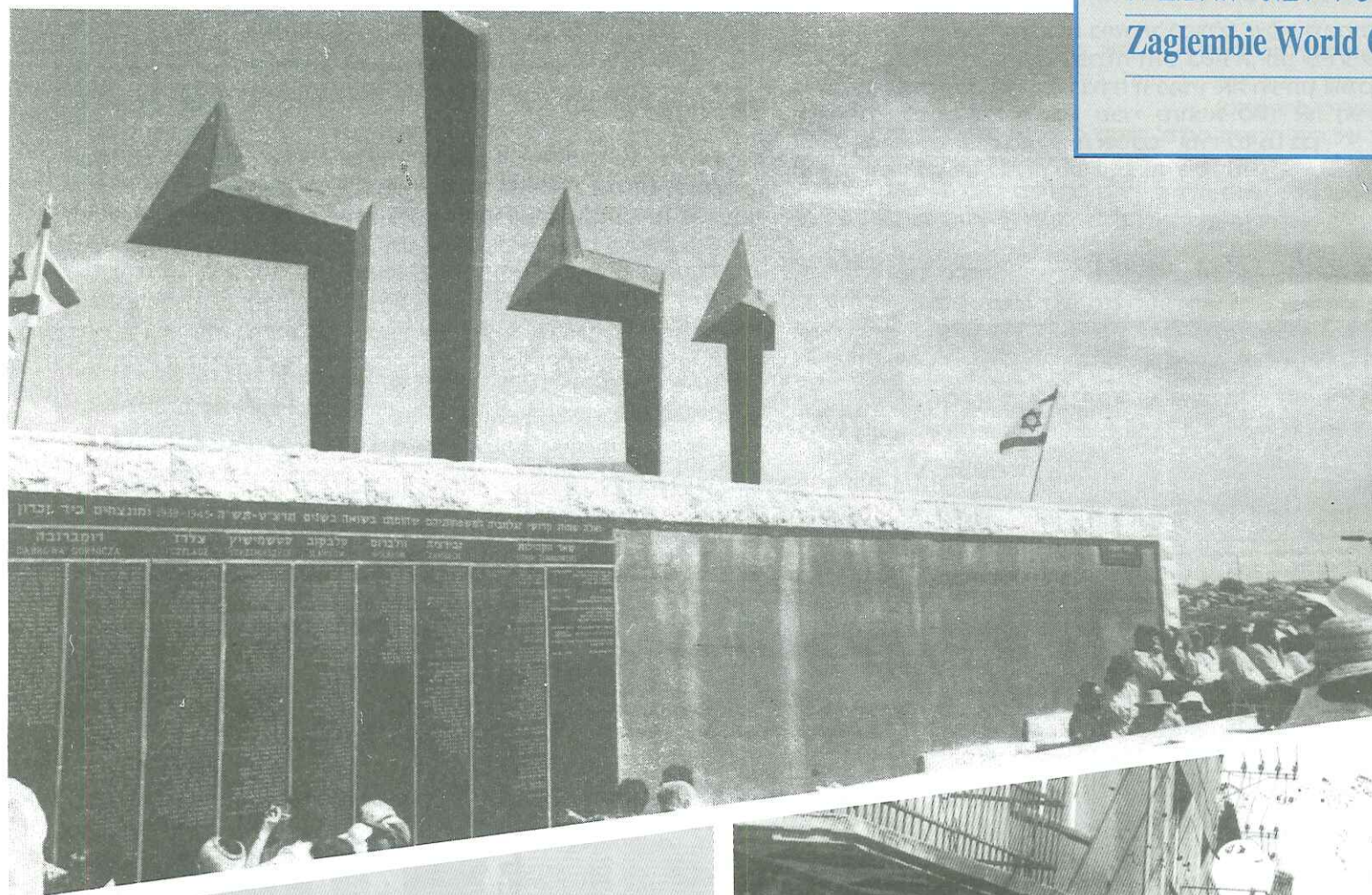
עלון זגלמביה

זאגלעמביער צייטונג

מידעון מס' 10 ניסן תשס"ב אפריל 2002

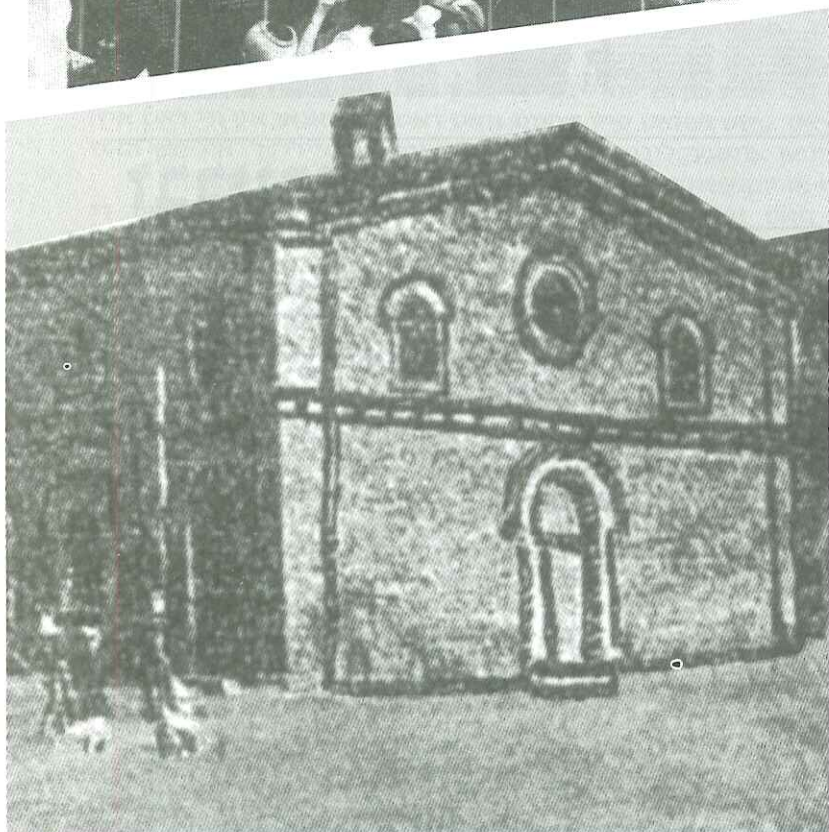

ארגון עולמי של יוצאי זגלמביה
Zaglembie World Organization

קהילות זגלמביה

Będzin
Sosnowiec
Dąbrowa
Zawiercie
Czeladź
Siewierz
Ślawków
Wolbrom
Dańdówka
Gołonóg
Grodziec
Kazimierz
Klimontów
Ksawera
Łagisza
Maczki
Milowice
Modrzejów
Niemce
Niwka
Piaski
Porąbka
Strzemieszyce
Wojkowice
Zagórze
Ząbkowice

בית הכנסת ובית המדרש בזבירצ'ה
The Synagogue & Beith Ha'Midrash in Zawiercie

רחוב מרשלקובסקה ברובע היהודי בזבירצ'ה
Marshalkowska street at the Jewish quarter in Zawiercie

ארגון יוצאי זגלמביה. רח' פרישמן 23 ת"א 63561 ישראל. טל: 03-5270919
Zaglembie World Organization. 23 Frishman St. Tel Aviv 63561, Israel. Tel: 972-3-5270919

זבירצ'ה היהודית

מאת : אריאל יהלומי

כיתת ביה"ס יסודי יהודי בזבירצ'ה
A Jewish elementary school class mates in Zawiercie

זבירצ'ה היהודית נתפסה לציונות ממש עם כנוס הקונגרס הציוני הראשון. בזבירצ'ה פעלו כל המפלגות שפעלו בקרב כלל יהודי פולין. יהודי זבירצ'ה היו סובלניים ולא קיצוניים. רק בעת בחירת רב חדש לעיר התלהטו הרוחות, ואף היה מקרה של אלימות, לכן הממונה על המחוז סגר את בית הכנסת הגדול לכמה ימים על מנת להשקיט את הרוחות. ראשוני היהודים מזבירצ'ה עלו לארץ כבר בראשית שנות העשרים וזרם העלייה נמשך כחלוצים לישובי העמק עד פרוץ מלחמת העולם השנייה. מתוך אוכלוסייה שמנתה 36,000 נפש, מנו היהודים 6,000 נפש. כיום, מונה העיר 60,000 איש וחיה בה אישה יהודייה אחת. (על פי דו"ח מושל האזור, פרסומים של עיריית זבירצ'ה וספרות בנושא)

זבירצ'ה העיר הצעירה בפולין. קיבלה מעמדה כעיר בשנת 1917 ע"י שלטונות הכיבוש הגרמניים בזמן מלחמת העולם הראשונה. עד אז רכשה את השירותים המוניציפאליים מקרומולוב הסמוכה. עם ההתנתקות מקרומולוב העיר הוכרזה כנפה.

זבירצ'ה הוזכרה במסמכים כבר בשנת 1431 בשם כפר זבירצ'ה ע"י קרומולוב השייכת לבעל האדמות באזור, האציל קרומולובסקי. קרומולוב נזכרת במסמך האפיפיור משנת 1193.

זבירצ'ה החדשה כוללת היום את כפרי האזור ואת קרומולוב שהוא כיום אחד מרובעי העיר. הנחת מסילת הברזל וינה-ורשה דרך זבירצ'ה בשנת 1860 ובניית תחנת רכבת מודרנית במקום נתנו דחיפה חזקה לפיתוחה. התיעוש המהיר והתעשייה הכבדה פתחו כיוונים חדשים לפרנסת התושבים. ואכן, אלפי אנשים, יהודים ונוצרים זרמו אליה.

בשנת 1887 מנו יהודי זבירצ'ה 1,134 נפש. בית הקברות היהודי בעיר נפתח בשנת 1890, בערך בתקופה זו נבנה בית הכנסת הגדול (השטיבלעך) החסידיים המשיכו להתקיים).

הצד האחורי של בית הכנסת הגדול שימש כבית מדרש, ממנו בקעו קולות המתפללים וקולם של לומדי גמרא משעות הבוקר ועד הערב. בין הלומדים היו כמה עילויים אשר שמם הלך לפנייהם כגדולים בתורה. ישיבה חשובה פעלה בחצרו של האדמו"ר מקרומולוב בו לימדו האחים הרבנים זיסמן ששימשו כראשי הישיבה בזבירצ'ה.

נכבד הקהילה מר בורשטיין הזקן שימש גם כממלא מקום ראש העירייה. יהודי זבירצ'ה הקימו כמה מוסדות חינוך, סעד וחסד. הבנק היהודי נוסד על מנת לעזור כלכלית לסוחרים ולבעלי מלאכה, בתי ספר יהודיים-עממיים, בית ספר "מזרחי", "תרבות", "ייסודי התורה", גני ילדים ועוד. בני נוער יהודים משכילים למדו בבתי ספר תיכוניים בעיר, גם בסמינר למורות בזבירצ'ה היו כמה תלמידות מהקהילה היהודית.

Save the Memories

הצילו את הזכרונות

ערינערונג פון מין שטעטל

פון : ברוניה לנדאו (בראט)

און אויסגערופן ווער עס וויל פרייוויליג פארן נאך סאגאן אין נידערשלעזיען. אין דעם גרויסן זאל זיינען געווען פרויען פון גאנץ זאגלעמביע : אזוי ווי : בענדין, סאסנאווע, דאמבראווע, זאווערציע, איך די איינציקע פון קרומעליו און נאך אנדערע קליינע שטעטלעך. איך בין געווען די ערשטע אויף די ליסטע פון פרייוויליגער צו פארן און דעם לאגער סאגאן אבוואהל איך האב נישט געהאט קיין אהנונג וואס דאס איז סאגאן אין ווי דאס איז. עס זיינען אויסגעקליבן געווארן 100 פרייוויליגער מיידלעך. און מען האט אונדז אוועקגעשיקט. 2 באנאכט זיינען מיר אנגעקוימען נאך סאגאן. אזוי האט זיך אנגעהויבן מיין גורל און אויך מיין וואנדערן אין די קאנצענטראציע לאגערן : סאגאן - גרינבערג - העלמברכט, ווי אויך דער טויטן-מארש פון וועלכן איך בין אנטלאפן און אזוי געראטעוועט מיין לעבן.

יהודים מקרומולוב בכיכר העיר לפני שנשלחו למחנות. הם אולצו להישאר בתנוחה זו במשך כל היום.

Jews at the town square in Krumlow from where they were sent to the camps. They were forced to stay in that position the whole day.

דעם 10 פעברואר 1942 האב איך קרומעליו צום לעצטען מאל געזען. איך בין געשיקט געווארן אין קאנצענטראציע לאגער סאגאן (נידערשלעזיען). זיינענדיג אין דעם לאגער 7 מאנאטן האט מען מיך געשיקט אין איין אנדערן לאגער אויך אין נידערשלעזיען מיטן נאמען גרינברג.

ווען איך האב פארלאזט קרומעליו, איז נאך 3 מאנאטן שפעטער אלע יידישע פאמיליעס אויסגעזידעלט געווארן נאך זאווערציע. נאך 18 מאנאטן האט מען די גאנצע יידישע באפעלקערונג פון זאווערציע ליקוידירט און אוועקגעשיקט אין דעם פארניכטונגס לאגער אושוויץ. דאס איז געווען דעם 25 אוגוסט 1943. דאס איז געווען די לעצטער אויסזידלונגס אקציע מיט די יידן פון קרומעליו און פון זאווערציע. בלויז עטלעכע מענער פון קרומעליו האבן איבערגעלעבט די לאגערן. פון די קרומעליווער פרויען וואס האבן אין די געשילדערטע צייט געלעבט אין קרומעליו בין איך די איינציקע וואס איז געבליבן ביים לעבן.

דאס אויבן באשרייבענע איז פארגעקומען ביז פעברואר 1942. דעם 9 פעברואר זיינען וידער געשיקט געווארן בריוו וועגן ארבייט-איינזאץ פאר פרויען אין קרומעליו פון 14 יאר אלט. מיינע עלטערן איז פינצטער געווארן פאר די אויגן באקומענדיק צוויי צעטלעך מיט איין באפעל 2 טעכטער זאלן זיך ציטעלען. דאס הייסט אז איך און מיין עלטערע שוועסטער מלכה ז"ל, אין צייט ווען מיינע 3 ברידערן זיינען שוין געווען אין די צוואנגס ארבייט לאגערס אין דייטשלאנד. מיין פאטער ז"ל האט אונטערווענירט און די קרייזן פון קאמיטעט, און צום גליק האט איהם געלונגען צו באפרייען מיין שוועסטער מלכה.

בנוגע מיר האבן מיינע עלטערן געגלייבט אז היות איך בין געווען זער מאגער און זער שלעכט אויסגעזען וועט מיך די ערצלעכע קומיסע אין סאסנאווער דולאג באפרייען. דער אמת איז אז איך האב נישט געוואלט שטיין פאר די קומיסיע פון דאקטוירים, וויל קראנקע האבן זיי אוועקגעשיקט לויטן באפעל פון די נאצעס אין פארניכטונגס לאגערס. איין געוויסער מאן מיטן נאמען בובי אין סאסנאווער דולאג איז געקומען אריין אין דעם גרויסן זאל

הייתי רשומה לסלקציה

מאת: חיה רחנבאום

ואז הוא שאל אותי "את חולה?", עניתי "לא, אני בריאה, אני עובדת. הוא קרא למזכירתו ורשם את מספרי. הייתי כבר רשומה לסלקציה, ידעתי כבר היטב מה זה. אבל איך אומרים לאימא שחיתכה לי? איך נפרדים ממנה? באושוויץ לא היה את הלוקסוס הזה שאפשר ללכת ביחד למוות. הם הרי מעוניינים להפריד, להגדיל את הכאב. כשחזרתי לצרף לא יכולתי להסתכל לאימי בעיניים. נכנסתי לאחראית ושאלתי מה עושים. אני הרי רשומה. היא הבטיחה לעשות את כל המאמצים, היא הרגישה אחראית כלפי הבטחתה לאימי. התברר שהפעם רשמו מהצרף שלנו בנות מיוחדות מ"הקונסגרבה" קומנדו, מפעלי האומנות. זו הייתה קבוצה של עשרים בנות, אומניות, שהלכו בכל יום דרך ארוכה לעבודה, היו ביניהן אחדות ששפשו את רגליהן ונגרמו להן פצעים קשים. במקום לטפל בהן שלחו אותן לסלקציה.

אחרי ה"אפל" הלכנו אימי ואני לישון במיטה הצרה. אימי לא הייתה שקטה, לא יכלה להירדם, לב אם הרגיש משהו... ואני שוכבת לידה ונפרדת מאימא. לא יכולה לתאר לעצמי מה יקרה לה כשיקחו אותי. הרי בדרך כלל, אם לא לקחו מייד מהסלקציה, באים למחרת לקחת לפי המספרים הרשומים.

כמה כבר סבלה אימא עד היום, אנחנו כבר כמעט שנה בגיהנום הזה. ומה היו השנים בבית? ארבע שנים של סבל מאז שנכנסו הגרמנים אלינו. כמו לביאה לחמה אימא כדי להציל אותנו. בכל פעם משהו אחר נתפס ואימא יכלה להם, לגרמנים. עוד היינו יחד באושוויץ וכאן כבר לא יכלה להציל אותי. ומי נשאר לה? היה לי רק אח אחד יוסליה, מי יודע אם הוא עוד חי? איפה אני משאירה את אימא?

היה לילה לא שקט בחדרה של הבלוק-אלטסטה. נכנסה לשם כל פעם בחורה יווניה, פלורה, שעבדה במשרד והן הסתודדו. קיוויתי שאולי עוד יהיה לי מזל, אולי משתדלים עבורי התפללתי, התגברתי ולא בכיתי, לא רציתי לעורר את חשדה של אימי. למחרת לא באו לקחת את הבנות. עבדנו כרגיל וחייכנו לנס. גם אחרי יום לא באו... רק אחרי ארבעה ימים לקחו לדאבוננו את כל הבנות הרשומות ואת מספרי לא קראו. כנראה שבמשך הימים הצליחו להוציא אותי מהרשימה.

כל השנים חייתי בהרגשה קשה שאולי לקחתי חיים של בחורה במקום המספר שלי עד שפגשתי אחרי הרבה שנים בחורה שעבדה באושוויץ והיא סיפרה לי שדי"ר מנגלה, הרוצח, אהב לרשום תמיד יותר בנות כדי שיוכל לשחרר. עד היום אני רוצה לקוות שכך אכן היה.

כמה כואב לי, היום, בארץ שלי, על חוסר הרגישות במילה סלקציה. משתמשים במילה לדברים בנליים, הגברות ה"אינטליגנטיות" עושות סלקציה במכנסים, בנעליים, בכיסאות, הלוא זו מילה לועזית יפה. הן לא אשמות, הן מחקות את הפרופסורים, המרצים, השדרנים, המשתמשים במילה קודש זו. אין מי שיעמוד להגנת אלה שהלכו בסלקציה למוות! אני מדברת בשם. שמרו על כבודם וזכרם ואל תשתמשו במילה השייכת להם! מילה שהמיתה אותם!

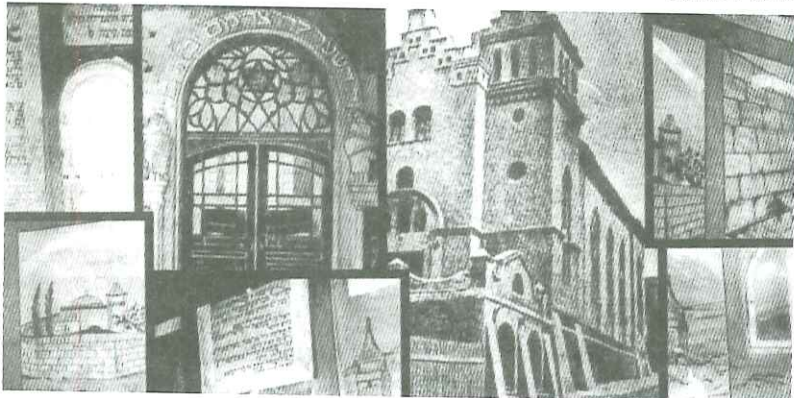
אין לי בעיה עם המילה סלקשן באנגלית, אם הכוונה לבחירה. אני מציעה לכל איש, לפני שהוא מתכוון להשתמש במילה קודש זו לעשות מה שעשו הבנות בזמן הסלקציה, לצבט את הלחיים עד שיהיו אדומות! סלקציה זו מילה ופעולה אהובה על די"ר מנגלה! אם רק אשפיע על מישהו שיזכור את חשיבות המילה, אולי עשיתי משהו עבור אלה שכך הלכו. אני ניצלתי, ועוד כמוני שהצליחו לשרוד, זועקים: אל תשתמשו במילה, היא לא שלכם!

חיה - הלה (הלוחה) רחנבאום לבית פריבס מסוסטנסיץ היא נכדתו של ליבל בייטור.

שריפת בית הכנסת בבנדין

מאת: מלכה דווין (גלבהואר)

למחרת בבוקר חזרנו לרחוב בו גרנו וראינו שבית הכנסת וכל הבתים ברחוב שלנו נשרפו.

בית הכנסת הגדול בבנדין - The Synagogue in Bendin

בשנת 1939 הייתי בת 17 וגרתי עם משפחתי ברחוב זמקובה בעיר בנדין שבפולין. צמוד לביתנו עמד בית הכנסת.

באחד הימים לפנות ערב ראיתי מחלון ביתי חיילים גרמנים ברחוב ליד בית הכנסת. הבנו שעומד לקרות דבר מה, יצאתי לפרוודור שבבניין ומחלון שפונה לבית הכנסת הבחנתי שסביבו נמצאים אנשים המפזרים נפט מגירקנים. סביבם נמצאים הגרמנים, שומרים.

הבנתי שהם עומדים לשרוף את בית הכנסת, כפי ששמענו שקרה בערים אחרות בפולין. מאוד פחדתי שביתנו ישרף גם הוא כיוון שבית הכנסת היה צמוד אלינו ואסרו עלינו לצאת מהבית.

פתאום שמענו שהגרמנים דופקים בחוזקה על הדלתות וצועקים: "לפתחו! כולם החוצה!" ציוו עלינו לעמוד בשורה מעבר לכביש. אבי אמר לנו להחזיק חזק ידיים. נעמדנו בקצה הרחוב על מנת לברוח, ואז הציתו את בית הכנסת.

כל האזור התמלא בעשן סמיך ושחור עד שכמעט לא יכולנו לראות האחד את השני. ניצלנו את המצב כדי לברוח לרחוב הסמוך שם גרה חברה שלי עם משפחתה, והתאכסנו אצלם למשך הלילה.

לזכרו של לאון

לאון בלאט, ממנהיגי מחתרת הנוער הציוני, 1919 - 2002

הברק והאש בעיניים חיברו בינינו. התפעלתי מחזות המחשבה, מהביקורת ומהלהט. אנשים רבים שעברו את גילאי ה-60 וה-70 מתרכים, מתפשרים, מוכנים לקבל את החיים כמות שהם - את המגרעות ואת החסרונות ואף שוקעים לפעמים בתפלות ובקטנות. לא לאון - חדור ביקורתיות, חד כתער, רושף לכל עבר. אדם אמיתי וכן שלא מוכן להתפשר ולא מוכן לוותר. לא מוכן להתעסק בקטנות ובזוטות אלא ניגש וחותר ישר לעניין. הבנתי אחרי הפגישות עם לאון - מהו החומר ממנו קורצו מנהיגים אמיתיים.

לאון - אם אתה שומע אותנו אי שם במרומים - תודה על הזכות שניתנה לי להכיר אישיות כה מיוחדת, כה חזקה וכה כובשת כמוך. מי ייתן ולא תכבה הגחלת והמורשת. יהי זכרך ברוך.

מאת: תמי רז

לומר את האמת - אני חבה ללאון את הולדתו. בזכותו - בזכות האמונה שנטע באימי, שרה שוחט, אז שרה מאירציק, או כפי שרבים מכים מכירים אותה - קוציטושה. היה זה בזכות ביטחונו המוחלט ביכולתה להתחפש לפולניה עקב מראה פניה ועיניה הכחולות. היא אזרה את הכוחות הדרושים וברחה מהגטו להתחיל את דרכי הבריחה הפתלתלת שהצילו את חייה. זה בעצם הסיפור הראשון ששמעתי על לאון... לפני שנפגשנו, ואחר-כך סיפורי המנהיגות הכריזמטית, היכולת להוביל את האנשים, להנהיגם בברירות ובמנוסות מבתי כלא, בגבולות ועוד... ברצוני לשתף אתכם בהיכרות הקצרה שהייתה לי עם לאון, שהשאירה בי רושם עז ובל ימחה. נפגשנו בביתה של אמי לאחר חזרתו מגרמניה. ראיתי אדם מזדקן אולי על פי גילו אך עם ברק בעיניים, חיוניות ועצמה בלתי ניתנים לכיבוש. לאון שפע ביקורתיות - על החיים, על המדינה, על עצמו - ביקורת נוקבת, עניינית אמיתית ונכונה. שקענו בשיחות נפש - על החיים, הפוליטיקה וגם על אכזבות האדם מעצמו ומהסובבים אותו.

נגן משהו של שוברט, אמר הנאצי

הנרי רוזמרין, ניצול שואה ונגן מפותח, 1925 - 2001

לו מבין האסירים הרכב שכלל גם נגן גיטרה ואקורדיוניסט, שעמם ניגן בחדר האוכל של הקצינים. בתמורה הותר להם לאכול משאיות המזון שהיו מיועדות לכלבי המחנה. בסתיו 1944, עם התקדמות הצבא האדום, החליטו הגרמנים לחסל את המחנות במזרח. רוב האסירים הושמדו בחיפזון ויתרתם יצאו למסעות מוות מערבה. רוזמרין היטלטל מגרוס-רוזן לבוכנוולד ובחורף 1945, שהיה קשה מכל קודמיו, הגיע במצעד המוות לכפר רייכרסביירן שבבוואריה. ליד המאפייה של הכפר הוא סיכן את חייו, פרש לרגע מהשורה ונכנס פנימה. הוא פנה אל בן האופה והתחנן לפת לחם. בתמורה הציע לנער את כל רכושו: מפותח פה. צבי כץ, שהיה אף הוא באותו מצעד מוות, אמר כי מי שמוכן להיפרד כך, לפני השחרור, מהחפץ היקר לו מכל, שעמו עבר את התופת, סימן שכבר היה מעבר לסף הייאוש.

עם השחרור מצא רוזמרין, למרבה המזל, את חברת הילדות שלו, ידציה יעקובוביץ', שהאמין כי נספתה באושוויץ. השניים נישאו, היגרו לאמריקה ושם שינו את שמותיהם הפרטיים להנרי וגיאנט. אשתו מעולם לא דיברה על העבר, אך הנרי רצה שהזוועה לא תישכח. הוא השיג בחזרה את המפותח שלו, שנמצאה בחדר האורחים של קונסטוטאלד האופה הבווארי, והחל להסתובב עמה בבתי ספר, בתי אבות וכנסיות, לספר את סיפורו ולנגן.

מאת: אורי דרומי (אחרי מות, הארץ, 6.9.2001)

כשפרצה מלחמת העולם השנייה תמו באחת ימי ילדותו המאושרים של הנריק רוזמרין. עיירת מולדתו צ'לדז' שבפולין, הסמוכה לגבול הגרמני, נכבשה על ידי הוורמאכט ומשפחתו של רוזמרין נשלחה לעבודות כפייה. בתחילה שפר מזלם, משום שהאב אברהם, כורה פחם, המשיך לעבוד במכרה, אך באביב 1942 החליטו הגרמנים לגרש מזרחה את כל יהודי האזור, שסופח לרייך. הם בחרו בבית יתומים יהודי כנקודת הריכוז של המגורשים. הנריק, שהיה בעל כשרון מוסיקלי חיבר לחן בשם "בבית היתומים", שאחר כך הושר בגטאות ובמחנות. בתחילה הצליח לעבוד במפעל קרמיקה קטן, שבעליו - מין אוסקר שינדלר בועיר אנפין - העסיק כ-30 פועלים יהודיים. אחר כך הועבר ממחנה ריכוז אחד למשנהו. באחד מהם גווע אביו לנגד עיניו. הנריק ניסה להשיכח את הרעב בנגינה במפוחית הפה שלו, שממנה לא נפרד. הוא ניגן בחשאי את "כל נדרי", וכן מנגינות שמחות יותר, להעלות את המוראל של חבריו.

במחנה דיייהרנפורט, שלוחה של מחנה הריכוז גרוס-רוזן שבשלזיה התחתית, הלך רוזמרין ודעך. משקלו היה פחות מארבעים ק"ג וכאשר לילה אחד טלטלו אותו משנתו סבר כי הגיע הקץ. אולם להפתעתו, הוא נלקח אל מפקד המחנה. שמעתי שאתה מנגן יפה, אמר המפקד, איש וינה, זורק לעברו מפותח. נגן לי משהו של שוברט, כלב מטומטם.

רוזמרין, במבחן של חייו, ניגן את ה"סרנדה". הקצין היה מרוצה והנגן היהודי זכה בכיכר לחם. מעתה היה נגנו האישי של המפקד, ועד מהרה ארגן

משואה

מרכז הארגונים

פרויקט תיעוד תרומתם של ניצולי השואה למדינה

3. הקמת ארגונים יהודיים כמו נוח"ם (נוער חלוצי מאוחד) או מסגרות חלוציות התיישבותיות.
4. השתתפות בארגון בריחה.
5. השתתפות במבצעי העפלה.
6. התגייסות למחתרות, לנטריות וכו'.
7. גאולת ילדים וארגון הבאתם לארץ, במסגרת עליית הנוער.
8. התגייסות לצה"ל במלחמת תש"ח.
9. הקרבות שבהם השתתפו הניצולים במלחמת תש"ח.
10. הקמת יישובים עירוניים כמו: רמלה, לוד, אשקלון, יפו, באר שבע וכיו"ב וכן מושבים וקיבוצים, לרבות כאלה באזור הספר.
11. מילוי תפקידים בכירים במערכות ישראל.
12. מילוי תפקידים בכירים בכל זרועות הביטחון של ישראל.
13. עמידה בראשות רשויות מוניציפאליות, עירוניות ואזוריות.
14. עשייה בולטת בתחומי תרבות, ספרות, תיאטרון, השפה, מדע, טכנולוגיה, עיתונאות - כתובה ואלקטרונית וכו'.
15. תרומה בולטת בתחומי החקיקה, המשפט, המשק, הכלכלה, הפוליטיקה, קליטת העלייה וכו'.

את החומר יש לשלוח ל: פרויקט תיעוד "משואה" קיבוץ תל יצחק 45805 (לברורים - רפי עגנון, טל: 09-8999997)

מרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל בשיתוף עם המכון ללמודי השואה ולהנצחת תנועות הנוער בשואה ובמרי - משואה והפרופ' חנה יבלונקה מצויים בימים אלה בראשיתו של מפעל תיעוד רחב היקף, שמטרתו היא להעמיד באור הנכון את חלקם של ניצולי השואה בהקמת מדינת ישראל ובביסוסה.

יוזמה זו באה לתת ביטוי לפרק התקומה של הניצולים במדינה ולשמש גשר לדור השני בכל הקשור למפעל החיים של הוריהם, ניצולי השואה, במדינת ישראל.

1. איסוף ותיעוד חומר על השואה (בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה).
2. פעילות ציונית במחנות העקורים בפרט ובאירופה בכלל (כולל במחנות בקפריסין), לאחר המלחמה.

אירוע הניווט השלישי ע"ש סרן גל לב-רן ז"ל

גל, נכדו של אברהם חבה מזבירצה, נפל בקרב בלבנון בספטמבר 1997. אירוע הניווט השלישי לזכרו התקיים בחול המועד סוכות 4.10.2001 ביער בן שמן. נקודות היציאה והסיום : אתר ההנצחה ליהדות זגלמביה במודיעין. התקיימו ניווט תחרותי וניווט עממי. במקצה התחרותי השתתפו בעיקר חיילים וחילות. בניווט העממי השתתפו בני משפחה, חברים וחברי ארגון יוצאי זגלמביה.

סיור שורשים - שלושה דורות - לפולין

הסיור מתוכנן לצאת במחצית השנייה של חודש יולי 2002. בתכנית ביקורים באתרים הקשורים ביהדות ושואה נבקר בערים: ורשה, לובלין וקרקוב. ובמחנות: אושוויץ/בירקנאו ומיידנק ואפשרות לבקר בטרבלינקא 3 - 4 ימים יוקדשו לאזור זגלמביה, בהם סיורים ואירועים משותפים וזמן פנוי לביקורים אישיים. השנה מתקיימות חגיגות 100 שנה להיווסדה של העיר סוסנוביץ. אנו נוכל להשתתף בחגיגות אלה במסגרת ביקורנו בזגלמביה. היציאה - 23 ביולי. החזרה - 1 באוגוסט. סך הכל - 10 ימים, 9 לילות. הרשמה : אצל הגב' סלה הוברפלד, באולם הארגון, בימי רביעי אחה"צ או אצל מר אריאל יהלומי בטלפון : 03 - 6358137

הנצחות אישיות

אנו מזכירים כי במרתף ההנצחה שביד הזיכרון במודיעין נותרו עדיין מקומות להנצחה אישית של בני המשפחה שנשפו בשואה. הנצחת שורה אחת חרוטה בשיש שחור עולה \$150. המבקשים להנצח את יקיריהם יפנו לאולם הארגון הפתוח מדי יום רביעי בערב וימלאו טופס עם הפרטים הדרושים.

דמי חבר

הפעילות הרבה של הארגון מחייבת הוצאות כספיות בלתי מבוטלות. הכיסוי הכספי העיקרי בא מדמי חבר העומדים השנה על 120 ש"ח. אנו מבקשים מכל חבר שטרם שילם את דמי החבר לעשות זאת בהקדם. את דמי החבר ניתן לשלם :

- ישירות לחשבון הבנק - בנק לאומי - סניף 802 - רח' אלנבי, ת"א - לזכות "ארגון יוצאי זגלמביה" מס. חשבון - 98084/48. **המשלם בדרך זו מתבקש לרשום את שמו וכתובתו כדי שנדע למי ולכן לשלוח קבלה.**
- באולם הארגון (רח' פרישמן 23 ת"א) הפתוח בימי ד' אחה"צ.
- לגב' סלה הוברפלד - יהודה הנשיא 5, רמת-גן, 52376. טל: 03-6184463
- לגב' הדסה קנטור - רמת-גן. טל: 03-6775605
- למר שאול שטרנפלד - חיפה. טל: 04-8256067
- למר צבי לנדאו - ת.ד. 4120 בת-ים, 59395. טל: 03-5067337

אתרים באינטרנט המומלצים לחברי ארגון יוצאי זגלמביה - Web Sites
עורך: בני הרשקוביץ - by Beny Hershkowitz

שם האתר	כתובת האתר
יד ושם	http://www.yadvashem.org.il/heb_site/heb_index.html
בית התפוצות	http://www.bh.org.il/
מוזיאון השואה בווישניטון	http://www.ushmm.org/
חיפוש שורשים	http://www.jewishgen.org/igff/
בייס כנולסון	http://www.katza.cjb.net
בית לוחמי הגיטאות	http://www.gfh.org.il/
תרגום ספר זגלמביה	http://www.jewishgen.org/yizkor/Zaglembia/Zaglembie.html
שמעון ווינטל	http://www.wiesenthal.com/
מוזיאון השואה בדטרויט ארה"ב	http://www.holocaustcenter.org/about.shtml
החברה הגיאולוגית הישראלית	http://www.isragen.org.il/
זגלמביה (צ'ק צימבר)	http://people.freenet.de/Zaglembie/
מוזיאון שואה בית שלום באנגליה	http://www.bethshalom.com/
שורשים של מרים וינר	http://www.rtrfoundation.org/
בנדין משפחת פרייליך	http://www.brooklyn.net/ashkenaz/bendin_home.html
משפחת שוורצברג	http://www.schwarzberg.com/Bendin.htm
אינדקס רשומות פולין	http://www.jewishgen.org/JRI-PL/
בנדין	http://www.bedzin.gronet.pl/
אתר של עדה הולצמן	http://www.geocities.com/Paris/Rue/4017/comm.htm
קייץ	http://www.com.to/kjc

מסיבת חנוכה

הנהלת הארגון התלבטה השנה האם יש מקום לערוך מסיבת חנוכה לנוכח המצב הביטחוני הקשה. מה שהכריע את הכף היה רצון החברים להיפגש באווירה נעימה, דווקא בימים אלה. האירוע בחנוכה מהווה הזדמנות למפגש חברי הארגון באווירה שמחה, חמימה ומשפחתית. מסיבת חנוכה התקיימה השנה באולמי רסיטל בתל-אביב, ערב נר שני של חנוכה, בהשתתפות שלושה דורות של יוצאי זגלמביה. על הנרות ברח מר שאול שטרנפלד, מנהל סניף חיפה. יו"ר הארגון, מר אברהם גרין, נשא דברי ברכה. על הבמה הופיעו בשירה ובנגינה "צליל וזמר" עם הזמר מנשה פטמן. החברים נהנו מארוחת ערב אלגנטית וממוסיקה לריקודים. תודה לחברי הוועדה המארגנת על הפקת ערב מוצלח ומהנה. תודה ל: דיצה אופנהיים, סלה הוברפלד, רינה כהן, צבי לנדאו, לולה מגר והדסה קנטור. בסיומו של הערב תרם הארגון עוגות וסופגניות לביה"ח לילדים "דנה".

מסיבת חנוכה - דצמבר 2001 Hanukka Party - December 2001

THE STATE OF ISRAEL
MINISTRY OF HEALTH
TEL AVIV SOURASKY MEDICAL CENTER
Affiliated to the Tel Aviv University
Sackler Faculty of Medicine
Municipality of Tel Aviv-Yaffo

מדינת ישראל
משרד הבריאות
המרכז הרפואי תל-אביב ע"ש סוראסקי
מסונף לפקולטה לרפואה ע"ש סאקלר
באוניברסיטת תל-אביב
עיריית תל-אביב-יפו

"DANA" Children's Hospital

12.12.01

בי"ח לילדים ע"ש דנה
מח' ילדים

לכבוד
ארגון יוצאי זגלמביה
רח' פרישמן 23
תל אביב.

תנדון: הכעת תודה.

ארגון יוצאי זגלמביה היקרים!
ברצוני להודות לכם, בשם הילדים וההורים המאושפים,
על תרומתכם המבורכת.
יוזמתכם זו גרמה לכולם התרגשות, על המחשבה שתף את המחלקה
בשמחתכם, והרצון שלכם לשמח את הילדים החולים והוריהם בחג
החנוכה.
אנו מודים לכם מכל הלב ומאחלים לכם בריאות טובה

(ד"ר ג. ג.)
הדסה שליט
אחות אחראית.

וחג אורים שמח.
תבורכו על כך.

מי מכיר? מי יודע?

רומן (אהרון) גרינבאום, יליד סוסנוביץ, מחפש מידע אודות אחותו וקרוביה הגרים בישראל. אחותו אסתר או אדזיה. שם ההורים ברק ורחיזה (לבית גולדברג). הם גרו ברחוב טרגוביה 15 א' וברחוב גלובקה 5. אסתר - אדזיה גרה כנראה ברמת גן. לפני מספר שנים קיבל אהרון שיחת טלפון. מישהו מבני משפחת אחותו התקשר אליו אך השיחה נותקה ומאז לא נוצר כל קשר. כל מידע יתקבל בברכה.

Roman (Aron) Greenbaum, 5607 Wenlock Street,
Los Angeles, California 90016
Tel. (323) 291-8979

Nieznane są początki osadnictwa Żydów w Kromolowie. Nie wiemy skąd ani kiedy przybyli. Pierwsze dowody istnienia zorganizowanej społeczności żydowskiej to zachowa-

nia, których liczba wynosiła około 150 osób.

Informacja o istnieniu samodzielnej gminy żydowskiej w Kromolowie obejmującej swoim działaniem 13 okolicznych miejscowości

Zarys dziejów gminy żydowskiej w Kromolowie

wane na cmentarzu przy ul. Piaskowej nagrobki z 1. połowy XVIII wieku - najstarszy z roku 1730.

Pierwsza urzędowa informacja pochodzi ze spisu ludności żydowskiej z roku 1765. Według tego spisu społeczność żydowska w samym Kromolowie liczyła 105 osób (w okolicznych wsiach żyło dalszych kilkudziesięciu Żydów) i była podporządkowana kahalowi (gminie żydowskiej) w Leśniewie. Z niewiadomych powodów w następnych latach społeczność ta znacznie zmalała, tak że w roku 1791 mówi się o zaledwie 31 osobach, choć jednocześnie pojawia się pierwsza wzmianka o istnieniu synagogi.

Od końca XVIII w. wraz z rozwojem miasta Kromolowa zwiększa się liczba mieszkańców, w tym także Żydów. I tak w roku 1808 zapisano ich 58, w 1825-145, w 1857-517, w 1860-719. Znaczna ich część trudniła się różnymi rzemiosłami. Począwszy od lat 70-tych XIX w. rzemiosło tkackie, będące podstawą wzrostu liczby i zamożności mieszkańców Kromolowa ulega konkurencji produkcji przemysłowej w rozwijającym się przemyśle Zawiercia. Obserwujemy więc pewną degradację miasta i kolejne kurczenie się społeczności żydowskiej. Ostatnie oficjalne dane pochodzą z roku 1921 - w Kromolowie mieszkało wtedy 275 Żydów. Przed wybuchem II wojny światowej żydowska ludność Kromolowa

Kromolów Wczoraj i Teraz

Fot. Cmentarz żydowski w Kromolowie

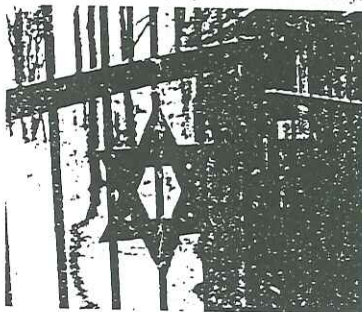
Jego zasięg pozostawał bez zmian do roku 1867, gdy gmina Kromolów z Zawierciem Kromolowskim znalazła się w guberni kieleckiej, zaś Mrzyglód w guberni piotrkowskiej, co pociągnęło za sobą zmiany granic gmin żydowskich (zachodnią część z Mrzygłodem, Porębą i Zawierciem Porębskim przyporządkowano gminie żydowskiej w Żarkach). W roku 1885 przyłączono na powrót do kromolowskiego doзору bóżniczego Zawiercie

Porębskie i Porębę, Mrzyglód już jednak nie.

Mimo przesunięcia się w latach 70-tych XIX w. centrum życia gospodarczego do Zawiercia, zaczynającego przewyższać już liczbą ludności Kromolów, centrum instytucjonalne gminy pozostawało nadal w Kromolowie. Co prawda już od 1880 r. funkcjonowała w Zawierciu synagoga, jednak rabin urzędował w Kromolowie i okręg bóżniczy nosił nazwę kromolowskiego. W Kromolowie grzebano też zmarłych - cmentarz żydowski w Zawierciu został otwarty dopiero w roku 1911.

Od końca lat 30. XIX wieku rabinem kromolowskim był Mordechaj Josef Tenenholz.

Po jego śmierci (zmarł w wieku 92 lat w roku 1875) urząd sprawował Israel Lejb

Fot. Fragment bramy cmentarza w Kromolowie

Gancwajch, zmarły w 1892 r. W czasie jego urzędowania pojawia się w Zawierciu jako jego pomocnik Ja-akow Buksbaum. Ten ostatni, zostawszy rabinem po śmierci poprzednika, pozostał z urzędem w Zawierciu. Również w Zawierciu urzędowali dwaj ostatni rabini - Chaim Mendel Landau i Szlomo Rabinowicz.

Od 1901 r. zarząd gminy żydowskiej mieścił się w Zawierciu. W latach międzywojennych Kromolów był formalnie tylko filią bądź też gminą niższej kategorii.

Po klęsce wrześniowej okupanci rozpoczęli

najcięższe prześladowanie żydowskich mieszkańców Kromolowa, podobnie jak na całym terenie Polski zajętym przez armię niemiecką. Rozebrano budynek synagogi, a Żydów szykanowano na różne sposoby. W połowie lipca 1942 r. Żydzi kromolowscy zostali wysiedleni do Zawiercia. Do jesieni 1943 r. prawie wszystkich mieszkańców tamtejszego getta wywieziono do obozu zagłady w Oświęcimiu. Po wojnie istniała jeszcze przez długi czas nieliczna gmina żydowska w Zawierciu, do Kromolowa jednak Żydzi, nawet jeśli niektórzy ocalili, już nie powrócili.

Jan Paweł
Woronczak

Listy z Zagłębia

Gdy Marcin Skrzeczyński przyjechał do Izraela w grupie zagłębiowskiej młodzieży, zaproszonej przez Związek Żydów Zagłębia, był uczniem II klasy Liceum im. B. Prusa w Sosnowcu. W numerach 5 i 7 naszej gazety opisał swoje wrażenia w artykule p.t. "Masada - świadek historii". Minęło kilkanaście miesięcy w czasie których zainteresowania Marcina historią i dniem dzisiejszym Izraela i Żydów jeszcze bardziej się pogłębiły. Niedawno nadszedł od niego do A. i B. Greenów list, którego fragmenty publikujemy poniżej:

"Pragnę serdecznie podziękować za przysłane gazety "Zagłębie World Organisation", są one dla mnie czymś wyjątkowym. ...Pani Oleksy (z P. Muz. Auschwitz- Birkenau-Red.) ma przyjechać do mojej szkoły. Przed jej wystąpieniem ja mam przedstawić uczniom historię dotyczącą Żydów Zagłębia.

Dnia 2 IV razem z tatą pojechałem do Auschwitz na otwarcie naszej ekspozycji. Wzruszenie... Udało nam się odnaleźć p. Ariela, który był przedstawicielem Związku Żydów Zagłębia. A 19 kwietnia uczestniczyłem w "Marszu Żywych", poznałem wielu młodych ludzi z całego świata.

Utrzymuję dalej stały kontakt z Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym Żydów w Katowicach. W siedzibie Towarzystwa świętowaliśmy święto Purim. Napisałem nawet artykuł - sprawozdanie do gazety "Słowo Żydowskie". Bardzo serdecznie zapraszam również do mojej szkoły, gdzie działa koło Towarzystwa Opieki nad Oświęcimiem. Ci młodzi Zagłębiacy na pewno też chcą poznać historię... Moje zainteresowanie historią Żydów Zagłębia wciąż rośnie, niestety, zaczyna już brakować pozycji książkowych. Jeżeli można prosić o udostępnienie jakichś informacji, wspomnień, fotokopii, przedruków, byłbym bardzo wdzięczny."

STO LAT SOSNOWCA
Mieszkańcom miasta, władzom
miejskim, Zarządowi i Radzie
Miejskiej przesyłamy serdeczne
gratulacje

w setną rocznicę nadania praw
miejskich miejscowości,
której współbudowniczymi i
aktywnie współdziałającymi w
rozwoju życia gospodarczego i
kulturalnego była i żydowska
ludność miasta.

Życzymy Wam wielu dalszych setek
lat pomyślności, owocnej
pracy i sukcesów.

Związek Żydów Zagłębia

Otrzymaliśmy pięknie graficznie zrobione dwie prace będzinśkich uczniów, o dziejach, kulturze i obyczajach będzinśkich Żydów. Przysłał je mgr Roman Goczół, naczelnik Wydziału Edukacji Urzędu Miejskiego w Będzinie i długoletni działacz na rzecz współpracy z naszym Ziomkostwem Zagłębia.

"Te materiały - napisał w załączonym liście - przygotowane i opracowane przez przedstawicieli młodego pokolenia mieszkańców Będzina świadczą o pragnieniu poznania i zrozumienia przeszłości, w której szczególne miejsce zajmowali Żydzi. Zapewne znajdziecie w nich uproszczenia czy nawet nieścisłości, ale niewątpliwą ich wartością jest fakt, że powstały z autentycznej potrzeby poznania i zachowania ważnej części historii naszego miasta."

Żyli wśród nas - taki tytuł nosi opracowany przez Karolinę Kędzior, Annę Angielską i Tamarę Chorążewską - Trasa historyczna: szlakiem pamiątek po będzinśkich Żydach - jak brzmi podtytuł. Opiekamerytoryczna: mgr Anna Samsonowicz. Opieka nad opracowaniem fotograficznym i układem graficznym: mgr inż. Małgorzata Kędzior.

Każde miejsce na opisanym szlaku ilustrowane jest charakterystycznym kolorowym fotogramem. Na wstępie: "Kika słów historii". Punktów na szlaku jest 10, opisanych na końcu w historycznym aspekcie, a więc: 1/ Urząd Miejski w Będzinie: w 1997 Rada Miejska, na wniosek Towarzystwa Przyjaciół Będzina nadała kardynałowi Paryża, Jean-Marie Lustigerowi tytuł Honorowego Obywatela Miasta. We wrześniu 1993, a więc cztery lata wcześniej, kardynał, potomek będzinśkiej żydowskiej rodziny uczestniczył w obchodach 50 rocznicy likwidacji getta, wraz z grupą zagłębiowskich Izraelczyków, przybyłych na tę uroczystość. 2/Rybny Rynek i ulica Berka Joselewicza: W sierpniu 1807 roku, gdy na wieść o powstaniu Księstwa Warszawskiego zapanowała radość i nadzieja wyzwolenia. Żydzi, z rabinem Natanem na czele "zgromadzili się wtedy u wylotu ulicy Czeladzkiej, wznosząc okrzyki "Wiwat Małachowski! Wiwat Polska". Rabin Natan wziął z synagogi rodąły i pod gołym niebem, na Rynku Rybnym odprawił modły za pomyślność Polski." 3- 4/ Kościół Świętej Trójcy - Synagoga i ksiądz Zawadzki. Fotografia bramy, którą ks. Zawadzki otworzył, ratując Żydów uciekających z płomieni podpalonej przez Niemców synagogi, na miejscu której stoi obecnie pamiątkowy obelisk, wzniesiony staraniem Towarzystwa Przyjaciół Będzina, a na murze kościoła tablica ufundowana przez Żydów Zagłębia dla uczczenia ks. Zawadzkiego.

W części objaśnieniowej znajdujemy długą relację napisaną w swoim czasie przez nie żyjącego już ks. Mieczysława Zawadzkiego. 5/Kirkut: cmentarz żydowski z 18 wieku, na stoku Góry Zamkowej. W opisie czytamy o pewnych staraniach wokół uporządkowania tego miejsca, ciągle jeszcze bardzo zaniedbanego. (Ziomkostwo Zagłębian podjęło starania o uporządkowanie i tego terenu). 6/ Podzamcze 31 - dawny stary szpital żydowski, obecnie dom mieszkalny. 7/Żydowskie szkoły: fotografia budynku sławnego Gimnazjum im. Szymonostwa Fuerstenbergów, obecnie II Liceum Ogólnokształcące im. St. W. Syspiańskiego 8/Szpital i sierociniec Żydowski - obecnie szpital dziecięcy (idąc ul. Sienkiewicza) 9/ "Przechodzimy teraz do byłego getta będzinśkiego przy ul. Podsiadłego na Warpiu. Mieszkali tam uwięzieni Żydzi, w małych domkach podobnych do komórek. Sami zobaczcie. Nie udało nam się znaleźć tablicy pamiątkowej poświęconej tamtym czasom, a umieszczonej na budynku przy ul.

Podsiadłego 24 - miejscu sztabu ŻOb-u powstańczego." 10/" Na ulicy Sieleckiej także znajdował się żydowski cmentarz... Ze wstydem musimy stwierdzić, że na miejscu kirkutu w latach 60-tych zbudowano bazę samochodową, zupełnie go niszcząc." Na początku zbioru jest fragment mapy Będzina z zaznaczeniem opisanego fotografiami i słowem szlaku śladem będzinśkich Żydów. Na końcu - słowniczek.

Skarby dobrego sąsiedztwa taki tytuł nosi "Numer specjalny", opracowany przez Gimnazjum nr 2, z udziałem: redaktor naczelny: Jakub Sender, redakcja: Beata Duda, Karolina Szreter, Magda Migza, Aleksandra Rak, Mateusz Ziemia. Opracowanie graficzne: Jakub Sender. Opiekun: mgr Barbara Żółkiewicz. Pomoc z Muzeum: historyk p. Mirosław Krajniewski. Estetyczne wydanie, z czarno-białymi i kolorowymi fotografiami. Spis tytułów: 1/Żydzi, Tora i my - reportaż z lekcji w Muzeum 2/Żydzi będzinścy 3/Synagoga - cóż to takiego? 4/Będzin we wspomnieniach - wywiad 5/Sławni i wielcy ... z Będzina 6/ Wierzenia i obyczaje żydowskie związane z ich religią 7/ Kirkut będzinśki - fotoreportaż.

Na początku zbioru - obszerny artykuł o historii będzinśkich Żydów i m.in. wzruszająca fotografia szkolna: mali uczniowie, maluchy może z I czy II klasy powszechniaka. Jest i wywiad z córką jednego z miejscowych lekarzy, p. Zofią Rydel o przedwojennym życiu z sąsiadami - Żydami. W rozdziale o sławnych: o kardynale Lustigerze, o artyście-malarzu Samuelu Cyglerze, o ks. Mieczysławie Zawadzki.

Z prawdziwym przejęciem przyjmujemy ten dowód zainteresowania uczniów będzinśkich szkół średnich dziejami żydowskich obywateli ich Małej Ojczyzny. Dziękujemy młodzieży i opiekunom.

Anna Cwiakowska

Wojkowice, 17 grudnia 2001 roku

Szanowny Pan Abraham Green

Dziękuję za dotychczasowe kontakty, za docierające do mnie pisma Światowego Związku Żydów Zagłębia.

Z uwagą śledzę wydarzenia w Izraelu, zwłaszcza niepokoją mnie narastające akty terrorystyczne. Trudno mi - na podstawie informacji w polskich mediach - zrozumieć wszystkie aspekty konfliktu. Sytuacja jest zapewne bardziej skomplikowana niż w okresie, kiedy to w lipcu 1995 roku dane mi było - dzięki Waszej Organizacji - spędzić w Ziemi Świętej dziesięć niezapomnianych dni. Przypuszczam, że obecnie turyści zagraniczni ograniczyli wyjazdy do Waszego pięknego kraju.

Mam nadzieję, że materiały, które wysłałem kilka tygodni temu, dotarły do Pana. Chciałem Państwu pokazać część pracy nauczycieli i uczniów, którzy starają się zachować w pamięci duchowe i materialne ślady działalności i aktywności społeczności żydowskiej. Wiele się u nas w ostatnich latach zmieniło, potrafimy odważnie mówić i dyskutować o przeszłości, o często bolesnych problemach polsko-żydowskich. W samym Będzinie jest jednak zapewne pod tym względem wiele do zrobienia. Interesująca byłaby na przykład próba stworzenia w naszym mieście namiastki klimatu z Tygodnia Kultury Żydowskiej w Krakowie.

Wdzięczny byłbym za informacje o Panu Pilipskim i Panu Szturfeldzie, o Hadasie, o Pani Tusi Herzberg i o innych znajomych.

Z okazji Święta Chanuka życzę Panu, Pani Blance i wszystkim Państwa bliskim wszelkiej pomyślności, dużo zdrowia i nade wszystko pokoju.

Roman Goczół

8 'מ

Stanisław Wygodzki

obie rocznice

W roku bieżącym przypadają dwie t.zw. okrągłe rocznice poety i prozaika, który swoją wspaniałą twórczością wpisał się do polskiej literatury.

13 stycznia 2002 minęła 95 rocznica urodzin Stanisława Wygodzkiego, a 9 maja minie 10 rocznica jego śmierci.

Był polskim pisarzem, Żydem, synem Ziemi Zagłębiowskiej. Urodził się w Będzinie jako syn Izaka i Reginy z domu Werdygier. Od młodych lat był zafascynowany ideą równości klas i sprawiedliwości społecznej, za co płacił odsiadywaniem kar więzienia. Po wyjściu na wolność nie zaprzestał działalności politycznej i bywał często aresztowany przewencyjnie, zwłaszcza przed 1 maja, międzynarodowym dniem klasy robotniczej.

Jako pisarz debiutował w poważanych "Wiadomościach Literackich", w roku 1928 artykułem "Zadania poezji w Polsce dzisiejszej". Współpracował z pismami literackimi. Wydał także trzy zbiory swoich wierszy: "Apel" - wyd. w Moskwie w 1933, "Chleb powszedni" - Kraków 1934, oraz "Żywioł liścia" - Kraków 1936.

Poeta, który stracił żonę i córkę i wyszedł z obozów Auschwitz, Oranienburg, Sachsenhausen i Dachau, poświęcił swą twórczość przede wszystkim pamięci ofiar Zagłady. :

"Bo oni wszyscy żyją we mnie

bo nie są trupem ni kwiat co zasycha -

każdy jest we mnie jak wędrowiec w cieniu,

co po trudnej drodze powoli oddycha."

Gdy wrócił do Polski włączył się energicznie do pracy, pisał, redagował, wierzył, że zaczyna się w jakiś sposób realizować to, za co cierpiał za młodu po więzieniach. Potem przyszły lata wielkich rozczarowań. Ostatni raz byłam u Wygodzkich (jego żona, Irena jest moją obozową koleżanką) kilka miesięcy przed moim wyjazdem do Izraela pod koniec 1968. Wygodzcy przejechali wcześniej ode mnie.

Pisząc tych kilka zdań na przypomnienie Żydom naszego ziomka, wielkiego poety, korzystam z materiałów faktograficznych i analiz. I muszę powiedzieć - w świetle twórczości Stanisława Wygodzkiego już w Izraelu, że fakty przeczą niejako ogólnym opiniom o osamotnieniu pisarza, o wyobcowaniu. Prawda, nie miał tego polskiego środowiska twórczego, jakie miał w Warszawie, ale przecież właśnie tutaj napisał więcej książek niż w Polsce powojennej.

Do wydanego w Polsce "Pamiętnika miłości" (nagroda Związku Literatów Polskich, 1948) i "Koncertu życzeń" (nagroda Nowej Kultury, 1961) doszło w latach życia pisarza w Izraelu 5 zbiorów poezji (wydane w Londynie i jeden wydany w 1990 w Polsce). Proza: wydał 4 tomy opowiadań - w Polsce; wydał dwie powieści, oraz 5 tomów przekładów, w tym z języka jidysz utwory Szalom Alejchema, Szaloma Asza, Efraima Kaganowskiego, Dawida Bergelsona. Z literatury niemieckiej tłumaczył Feuchtwangera, Tucholskiego, Boella, Brechta i inn.

Poza tym zajmował się krytyką literacką, pisał do "Maariwu" i do izraelskiej gazety w języku polskim "Nowiny Kurier"; zamieszczał swoje utwory w paryskiej "Kulturze". Utwory zaś Stanisława Wygodzkiego były tłumaczone na języki: bułgarski, czeski, niemiecki, rosyjski, rumuński, węgierski.

Pierwszy przekład utworu Wygodzkiego na język hebrajski ukazał się w roku 1936, w przekładzie Beniamina Tene, był to wiersz "Ballada o rodzinie niemieckiej", zamieszczona w warszawskim piśmie "Haszomer Hacair". Szeroko omawiana powieść "Zatrzymany do wyjaśnienia", nie dopuszczona do

publikacji w Polsce, ukazała się już po przybyciu Wygodzkiego do Izraela w przekładzie na hebrajski, jak i inne jego utwory. W Izraelu otrzymał kilka nagród, wśród nich nagrodę prezydenta Izraela dla twórców - nowych olim (imigrantów); nagrodę Związku b. Więźniów Bergen-Belsen, nagrodę inst. "Masua" z Fundacji rodziny Gutman-Herzberg.

Na pewno w 10-lecie śmierci pisarza Stanisława Wygodzkiego ukazały się publikacje o nim i jego twórczości, może i w Polsce i także w Izraelu.

Ja chciałam tylko przypomnieć co nieco o pisarzu, z twórczości którego możemy być dumni. I zaznaczyć, że Stanisław Wygodzki, Żyd z Będzina nigdy swojego rodowodu nie zapomniał. Przypominam przy okazji, że w "Pinkas Bendin" w 1959 roku ukazało się opowiadanie Wygodzkiego "Ubranie" w przekładzie M. Hempla.

"Tematyka zagłębiowska - napisał Zdzisław Gębołyś - była obecna w twórczości Stanisława Wygodzkiego. W opowiadaniu "Wyjście z sądu" szkicuje pisarz sytuację polityczną w Zagłębiu na początku roku 1925....."W opowiadaniu "Litwo, ojczyzno moja" obrał za temat pracę komanda do uprzątnięcia wyludnionego getta. Likwidację getta będzińskiego opisał też w innym utworze, "W kotlinie". Tematem noweli "Basy" są dzieje rodziny żydowskiej Basów, mieszkańców Będzina, trudniących się z dziada pradziada sztuką cyrkową. W "Szatanku" zakreślił panoramę żydowskiej dzielnicy jednego z miasteczek w Polsce (wiele wskazuje na to, że jest to Będzin)."

Stanisław Wygodzki, wielki poeta, człowiek z życiorysem tragicznym, twórca, którego dzieło pozostaje w historii literatury polskiej zmarł 10 lat temu. Na zawsze pozostał w kulturze dwóch narodów: polskiego i żydowskiego.

Anna Cwiakowska

PS. W powyższym opracowaniu korzystałam z następujących materiałów:

1/Zeszyt Pamięci - p.red. Krystyny Bernard 2/Ryszard Loew - "Znaki obecności" 3/ Jael Shalitt - "Oni wszyscy żyją we mnie" 4/ Natan Gross - art "Biograf ciszy i pogromu" 5/Zdzisław Gębołyś - "Materiały do książki życia i śmierci ludzi kultury literackiej Zagłębia Dąbrowskiego cz.II p.red .Adama Jarosza, oraz ze zbiorów poezji i prozy St. Wygodzkiego.

Why didn't they bomb Auschwitz?

Reflections of a survivor

by : Harry Posmantier

It is now 50 years since the defeat of the Nazi beast which threw humanity into the darkest ages.

For 50 years, I have lived and relived the horror of the Nazi past. Even until today, I avoid driving by factories with big chimneys, which remind me of the smoke and smell of burned flesh from the ovens in the camps; Chimneys which bring back the image of my mother engulfed in flames; the image of bars of soap made from the rendered bodies of the millions less fortunate than I.

Even until today, I avoid traveling by train, which reminds me of the crowded cattle wagons in which I and thousands of others were jammed so we could do nothing but stand as we were shipped from Gross Rosen to Buchenwald to Bissingen, from Bissingen to Allach-Dachau, from Dachau to Starnberg Lake - our final destination where we were to be disposed of, following in the trajectory of thousands who had been stood on the lake's edge and machine gunned. The click, clack of the rails registers an alarm in my whole body, and still I tremble.

Even until today, I wake up in the sweat, chased by Nazi guns, surrounded by SS men with dogs at their sides. I wake up screaming in the dark night, afraid for the well-being of my children and grandchildren, who lie safely asleep in their own beds, never - as long as we remember - to be awakened from a nightmare to find it has become reality.

My name is Harry Posmantier. I was 19 in October 1940, when I was taken by the Germans from my home in Poland (Bendin) to Germany proper. It was the beginning of a horrible odyssey that began in the Highway Camp of Klein Mangersdorf III and ran its tortured 54 month course through a dozen forced labor camps, ending at the railroad junction in the Bavarian woods. We lived constantly with the stench of death. Along the way - at Blechhammer, a sub-camp of Auschwitz - I acquired the tattooed number - 178246 - which I carry on my left forearm even until today. Two thousands of us were liberated by the American Third Army on that railroad junction near Munich. It was April 30 1945, the day Hitler committed suicide. I was 24.

After liberation, the Americans moved us to various military camps. In a camp for displaced persons at Landsberg am Lech I met and married Ruth Katz. Today, we reside in Skokie, Illinois. We have two married children and five grandchildren, May god protect them and keep them forever.

When my eldest grandson, Eric, was three, he asked me: "Grandpa, why do you have a number of your arm?" I told him I would explain when he was older. I wrote a book "The last of the Numbered Men", which was published in 1984, so he would know why, and remembered. Remembering. That is our obligation.

For we who survive, memory is the key to the future; to making sure the terrible events of the Holocaust will never be forgotten and never repeated.

The children who survived the Nazi camps are now well into middle age. Most of the adults who remain are elderly. Our ranks diminish. In a decade or two, there will be no more left of the numbered men and women.

We survived to remember and to make sure that our memories do not die with us; to prepare future generations for a time when there will be no longer be living witnesses to those events - living witnesses to counter the lies of apologists and revisionists and say: "The Holocaust did indeed happen! And as bad as stories may seem, the reality was worse."

We are the conscience of the world; a reminder of the injustices that occurred and are occurring and can still occur wherever humanity closes its eyes and ears.

We are accusers, charging the world with being blind and deaf to the suffering of our people before and during World War II.

In a way, world's disbelief can be explained. That's why we must remember. Who could visualize that a people with the highest standard of education in all Europe - a nation most cultured and sophisticated - could follow a leader who was a monster in human flesh? Who could imagine a whole nation could be silent to all of those atrocities which occurred in the name and with the silent approval of the German people?

We bear witness : education and sophistication are not guards against depravity.

Night Fell on mankind when the nazis decided to conquer and enslave peace loving nations and to dominate all the world with their racist theories when the Nazis that relegated Jews and many others to the ranks of sub-humans. Among their goals was total annihilation of the Jewish people. 6 million of our people - a third of

them innocent children - and many millions of non-Jews were killed. This tragedy could have been averted had the French and English not appeased the "Führer"; had the Soviets made a pact with England and the West instead of (first) becoming allies with Hitler's traitorous Third Reich; had the Catholic Church and the Pope spoken out.

We remember the killers and their helpers; Lithuanians, Poles and Ukrainians who worked with the Nazis to help kill or disposed of the Jews. We remember also the Allies knew what was going on in Auschwitz and other camps and didn't do enough to stop it in time to save Jewish lives. We know that whenever factories started synthesizing gasoline, the Allies bombed them immediately and with precision. The camps of Auschwitz were only miles away, and other camps were near other factories. Would some prisoners have died? Probably. But thousands of victims would have been saved.

We bear witness: the killing did not end with the end of the War. We remember the Survivors who returned to their homes in Poland and elsewhere after the Holocaust only to encounter neighbors still poisoned with hatred who launched pogroms which left their tortured fellow citizens dead or injured for life in their villages.

Had we had a state of our own, this tragedy couldn't have happened. We dreams for a better world, for a better tomorrow, for a better future for our children. Instead, we fear for our lives.

We Jews suffered from the cross, double cross and twisted cross, burned as non-believers and Christ killers. Jews have been - and are being - killed in the Olympic village of Munich; in synagogues and restaurants in Paris and in Ankara, in Buenos Aires and in London.

We are not secure even in the houses of worship where we pray, cry, complain of our misfortune and ask forgiveness for our sins. There is no answer to our plea. Are we to be victims forever? Are we to be killed so senselessly as the world looks and says: "Amen. They are only Jews."

Was not Auschwitz enough? Can the world survive another Auschwitz? Can the world be indifferent to the goings on?

We remember that it is not just Jews who are still being killed in the name of religion, ethnicity and tribalism. It is not only Jews who are targets of genocide, as we witness in Eastern Europe and Central Africa. Islamic fundamentalists kill moderate Muslims who don't agree with their politics. Catholics kills Protestants and vice versa.

We must remember the signals from the past, and we must act if we are to survive.

We also remember the good, lest we be buried in terror without hope.

We also remember our heroes who fought the Nazis in the ghettos, and in the forests of central Europe as partisans.

We remember the thousands of Jewish soldiers who died fighting on the Allied side during World War II until victory was achieved.

We remember the righteous gentiles. The Danes and other who hid Jewish children, risking their lives and those of their families. We remember the soldiers of all background who fought the Nazi horror and helped us the survivors find our way back to life.

Blessed be their memory forever.

We remember, and we plead. We ask, again, all free people to take a stand against the terrorists of the world whose hideous crimes, committed daily, disrupt the lives of us all as they maim and kill indiscriminately. It is time to take a stand against all who preach hatred; to unite and fight that this tragedy should not be repeated because the world cannot survive another Holocaust.

Those of us who survived are obligated to remain alert; to remember this darkest of tragedies - but with hope:

Hope that the memories will strengthen mankind's struggle for peace. Hope for human dignity rather than deprivation; for building than destroying; for love not hate. Hope for a better tomorrow for all men and women and children, with people brought together and taught to do away with slaves and masters.

There is no master race only the human race. There is no blue blood only the red blood of people created equal.

It is in memory that we learn the price of hate. Either we will live together or perish together, and my prayer is for life.

My eternal gratitude to the American people and the American 3rd Army - my liberators.

Harry Posmantier was born and raised in Bendin. His mother Githel was gassed in Auschwitz in 1943. His father Chaim David died in the concentration camp, Kletendorf.

This article was published on February 1995 at the "Sentinel".

Today you have received the tenth issue of our newsletter the *Zaglembier Zeitung*.

Five years ago, we decided to publish a biannual newsletter, to give voice to articles and essays on the Holocaust, to Zaglembe's glorious history and personal stories from the war; to keep members informed of contacts with various institutions and agencies in Israel and abroad including in Poland; to provide current information on our organization's activities.

The decision to publish a newsletter was a daring one. Some feared that members would not contribute essays or that contributions would be insufficiently diverse. We were also unsure if any material will be arriving in foreign languages from abroad and wondered whether the younger generations would also contribute. The main doubts, however, focused on two issues:

- The editorial stuff - would the individuals who were chosen for editorial stuff, older and younger organization members, honorably fill this important role of publishing a newsletter; a role which requires professional skills in classification, proofreading, editing, translating, printing and distributing the newsletter to all organization members all over the world?
- the budget - would our modest resources be sufficient for the financial requirements of publication and distribution of the newsletter?

Today, five years later, we can say with great satisfaction, that we have withstood the test honorably. The newsletter brings information on events in the institutions which handle Holocaust-related issues in general, and events in our organization in particular. It contains personal stories, articles and poetry from the pre-war and Holocaust periods.

Not only is the material from Israel comprehensive and abundant, articles are also received from former Zaglembians and their children abroad - from the USA, Canada and Europe, and others.

The newsletter also publishes papers by high school students of Zaglembe, either as a result of a trip of Polish youth to Israel arranged by our organization or fruits of their school assignments. The current issue, for example, contains material written by high school students from Bendin. This Material was sent to us by the local Head of the Department of education in Bendin, Mr. Goczol.

Friends, Zaglembians, if we have accomplished the task we took upon ourselves, it is thanks to a few who bear the burden of hard work. I allow myself to mention only two members of the editorial stuff - Yona Kobo (Kotlizki) who does most of the work and Anna Cwiakowska, the journalist, who writes, translate and organizes all the material in Polish. This of course detracts nothing from the efforts of the others who contribute their work.

I appeal to you, Zaglembians in Israel and the world over, to send us information and news, write of the past in prose or poetry, provide information to your sons and daughters to help them write. This way, we will enrich the newsletter with further contents.

I cannot end with out mention of the fact that the publication of the newsletter requires significant financial resources. I also appeal to you to help in this matter.

With God help, we will be all happy and healthy and see arrival of issue No. 20 in five years time.

Best wishes,

Abraham Green, Chairman of Zaglembe World Organization

Table of Contents

Articles in Hebrew

- Abraham Haba, "The Beginning of Zawiercie".
- Ariel Yahalomi, "The Jews of Zawiercie".
- Haya Rosenbaum (Prywes)- "I Have Been Chosen on a "Selection" - a survivor of Birekenau tells us the meaning of the "Selection".
- Malka Davin (Gelbauer), " the Synagogue is Burning" - memories of Bendin.
- "The Commander of our Resistant Group" - Leon Blatt, 1919- 2002" - writings in honor of Blatt, by Tami Raz.
- "Play Something by Schubert, said the Nazi" - Henry Rosmaryn, the harmonica players 1925 - 2001" - writings in honor of Rosmarin, by Uri Dromi .(Ha'Arez, Sep.2001)

Articles in Yiddish

- Bronia Landau (Bratt) "Memories of my home town Krumlow"

Articles in Polish

- Anna Cwiakowska, "Stanislaw Wygodzki - The Jewish Polish Author" - 95 Years to His Birth - A Decade Since He Died.
- Anna Cwiakowska (ed.), "Fragments of High School Students' Papers on the Topic - The Jews of Bendin" .
- Roman Goczol - A letter from the Head of the Department of Education in Bendin.
- Jan Pawel Woronczak , "the Jewish community of Kromlow".
- Marcin Skrzecznsky - A letter from Zaglembe.

Information

Hanukka Party

The organization is debating the question whether, in light of the current security situation, a Hanukka party is appropriate. The factor that weighed the scales was the members' desire to meet in a pleasant atmosphere, especially in such times. After all, what are traditions for? The Hanukka event is a unique opportunity for organization members to meet in a festive, warm and family-like atmosphere.

On the evening of the Third candle, December 11, we have celebrated Hanukka at the Recital hall in Tel Aviv. The candle lighting ceremony was performed by Mr. Shaul Sternfeld, the head of the Haifa branch of the organization. Mr. Abraham Green, the organization chairman, blessed the members. The place was full of three Zaglembeian generations enjoying a warm pleasant atmosphere. Members enjoyed a festive dinner that was accompanied by beautiful melodies from the orchestra - the "Zilil & Zemer" with the singer Menashe Pattman.

At the end of the evening we shared cakes and "sufganiot" with the children of the "DANA" Children's Hospital in Tel-Aviv. The goodies were donated to the hospital by the organization.

Our Brothers and Sisters in Florida

Dear Jenny Eisenstein and the members of the Zaglembe social group in Florida,

We would like to thank you for your donation of \$ 1,550. This donation will contribute to our activities as:

- Publishing the Zaglembeier newsletter which we issue twice a year before Rosh Hashana and Passover/
- Maintaining of the memorial site in Modiin.

We are doing many thing to keep contact with all the Zaglembians Jews all over the world and hoping that this contacts will continue with the young generations.

We thank you for your help.

We send our blessing for your gathering and happy holidays.

Abraham Green, Chairman

Personal Commemoration

We remind you that in the Commemoration Valley in the Modiin Memorial Site, there are still places left for personal commemorations of family members that were killed in the Holocaust. One engraved line of commemoration in black marble costs 150\$. Those who wish to commemorate their beloved ones can contact the organization.

הארגון העולמי של
יוצאי זגלמביה

משרד החינוך
מרכז ההסברה
מחוז ת"א והמרכז

הננו מתכבדים להזמין
לעצרת זיכרון לשואה ולגבורה תשס"ב
ולטקס התייחדות עם קדושי זגלמביה
ביד הזיכרון שביער מודיעין [ליד מבוא מודיעין]
ביום שלישי כ"ז בניסן תשס"ב
9 באפריל 2002 בשעה 16:00

דברים ישאו:

הרב מיכאל מליאד - סגן שר החוץ
מר שלמה גרבץ - יו"ר עמית הקרן הקיימת לישראל
מר נתן וולך - מ"מ ראש עיריית תל-אביב יפו
מר אברהם גרין - יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה

תפילת אזכרה:

החזן הצבאי הראשי לשעבר מר אריה בראון

בתכנית:

תזמורת הנוער של קונסרבטוריון קרית אונו

בניצוחו של טומס אלמנט

שירה - דורין גלעדי

קטעי קריאה - דור ההמשך ליוצאי זגלמביה

Zaglembie World Organization is honored to invite
you to

**Yom Hashoa Memorial Service
Yizkor for Zaglembie Martyrs**

The ceremony will take place on
April 9, 2002 16.00 hr.
at Yad Hazikaron in Modiin

ברכות לבביות לסוסנוביץ

במלאת לה 100 שנה!

אנו מאחלים לראש העיר, למועצת העיר
ולתושביה שנים רבות של חיים בשלום, נחת
ורוחה!

ארגון יוצאי זגלמביה

**Congratulations to
Sosnowiec 100
Anniversary!**

We wish the mayor, the city council and the
residents of Sosnowiec many more
centuries of peace and prosperity!

Zaglembie World Organization

ברכות לוועידת התביעות
במלאת 50 שנה לפעילותה למען ניצולי
השואה ורווחתם!

אנו מנצלים הזדמנות זו להודות לוועידת התביעות
על עזרתה לארגוננו

**Congratulations to the Claims
Conference on its Fiftieth Anniversary
of its Activities on Behalf of Holocaust
Survivors and their Welfare!**

We wish to use this opportunity to thank the Claims
Conference for assistance rendered to our organization

Zaglembie World Organization

ארגון יוצאי זגלמביה

ברכות לקרן הקיימת לישראל

במלאת 100 שנה להיווסדה!

אנו מנצלים הזדמנות מיוחדת זו להודות ל ק.ק.ל.
על שיתוף הפעולה רב השנים באחזקת
יד הזיכרון ליהדות זגלמביה במודיעין

**Congratulations to the Keren Kayemet
L'Israel on the One Hundred
Anniversary of its Establishment!**

We would like to use this unique opportunity to thank
the KKL for its extensive cooperation over the years in
maintaining the Zaglembie Jewry
Memorial Site in Modiin

Zaglembie World Organization

ארגון יוצאי זגלמביה

אנו מאחלים ליוצאי זגלמביה ולכל בית ישראל

חג פסח שמח וכשר!

We wish you all

Happy and Kosher Passover!

Zaglembie World
Organization

הנהלת הארגון
ומערכת העלון

המערכת: אברהם גרין, אלתר ולנר, אנה צ'וויאקובסקה, יונה קוברקוטליצקי, הדסה קנטור
חנית רייטר-גיסלר, עריכה גרפית והדפסה: דפוס קוניאק

כתובת המערכת: ארגון קהילות יוצאי זגלמביה, פרישמן 23, ת"א 63561.
מס' החשבון של ארגון קהילות יוצאי זגלמביה: בל"ל 802 חש' 98084/48

Zaglembie World Organization, 23 Frishman St., Tel Aviv 63561, Israel
For contributions: Bank Leumi of Israel, Branch No. 802, account No. 98084/48